

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
معاونت توسعه مدیریت و منابع
دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی راهبردی

گزارش راهبردی

تحلیل اجتماعی فیلم‌های سینمای ایران با تاکید بر ۱۰ فیلم اکران شده در ۴ سال اخیر

تهیه و تدوین:

پردیس عامری-مهديس صادقی پویا

ویراستار:

افسر مومندی

گزارش راهبردی شماره ۱۳

سال ۹۵

فهرست

چکیده.....	۴
مقدمه.....	۵
رویکرد نظری پژوهشگران در تحلیل اجتماعی این گزارش (برساخت گرایی اجتماعی).....	۶
۱. معرفی فیلم‌های نمونه آماری این گزارش و تحلیل و بررسی آنها.....	۸
۱.۲. در مدت معلوم.....	۸
۲.۱.۱. مشخصات.....	۸
۲.۱.۲. چکیده.....	۸
۲.۱.۳. تحلیل و بررسی.....	۹
۲.۲. بچگیتو فراموش نکن.....	۱۰
۲.۲.۱. مشخصات.....	۱۰
۲.۲.۲. چکیده.....	۱۰
۲.۲.۳. تحلیل و بررسی.....	۱۱
۲.۳. این سیب هم برای تو.....	۱۳
۲.۳.۱. مشخصات.....	۱۳
۲.۳.۲. چکیده.....	۱۴
۲.۳.۳. تحلیل و بررسی.....	۱۴
۲.۴. ملیورن.....	۱۵
۲.۴.۱. مشخصات.....	۱۵
۲.۴.۲. چکیده.....	۱۵
۲.۴.۳. تحلیل و بررسی.....	۱۶
۲.۵. کوچه بی‌نام.....	۱۶
۲.۵.۱. مشخصات.....	۱۶
۲.۵.۲. چکیده.....	۱۶
۲.۵.۳. تحلیل و بررسی.....	۱۷
۲.۶. پدر آن دیگری.....	۱۷
۲.۶.۱. مشخصات.....	۱۷
۲.۶.۲. چکیده.....	۱۸
۲.۶.۳. تحلیل و بررسی.....	۱۸

۱۹.....	دونده.....	۲,۷
۱۹.....	مشخصات.....	۲,۷,۱
۲۰.....	چکیده.....	۲,۷,۲
۲۰.....	تحلیل و بررسی.....	۲,۷,۳
۲۰.....	زهنگ عنبر.....	۲,۸
۲۰.....	مشخصات.....	۲,۸,۱
۲۰.....	چکیده.....	۲,۸,۲
۲۱.....	تحلیل و بررسی.....	۲,۸,۳
۲۲.....	ساکن طبقه وسط.....	۲,۹
۲۲.....	مشخصات.....	۲,۹,۱
۲۲.....	چکیده.....	۲,۹,۲
۲۲.....	تحلیل و بررسی.....	۲,۹,۳
۲۳.....	آدت نمی کنیم.....	۲,۱۰
۲۳.....	مشخصات.....	۲,۱۰,۱
۲۳.....	چکیده.....	۲,۱۰,۲
۲۳.....	تحلیل و بررسی.....	۲,۱۰,۳
۲۴.....	نتیجه گیری.....	
۲۶.....	مدل مفهومی.....	
۲۷.....	جمع بندی.....	
۲۸.....	راهکارها و پیشنهادها.....	
۳۰.....	منابع فارسی و لاتین.....	

- چکیده

مهدیس صادقی پویا^۱

پردیس عامری^۲

گزارش پیش رو به سفارش دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی راهبردی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و در راستای بررسی، تحلیل و نقد اجتماعی فیلم‌هایی که به تازگی در سینمای ایران به نمایش درآمده‌اند، نگاشته شده است. برای تدوین این گزارش ۱۰ فیلم نمایش داده شده در سینماها یا شبکه خانگی در ۴ سال اخیر (۹۵-۹۲) مورد بررسی و تحلیل محتوی قرار گرفت و با توجه به معیارها و هنجارهای اجتماعی و همچنین رویکردهای تغییرات فرهنگی و اجتماعی امروز، نقد شدند.

تحلیل اجتماعی فیلم‌های سینمایی- در نمونه آماری با ۱۰ فیلم تازه اکران شده- کمک می‌کند تا بتوان به استانداردهای اجتماعی مناسب‌تری در سینمای کشور به عنوان پر مخاطب‌ترین رسانه دست یافت و سینماگران را به ساخت فیلم‌ها و مجموعه‌هایی با تمرکز بر مشکلات جامعه امروزی ایران با هدف هم‌افزایی اجتماعی و همراهی با کنشگران جامعه مدنی در کاهش آسیب‌های اجتماعی ترغیب کرد.

این ۱۰ فیلم که با مشورت فعالان جامعه مدنی به عنوان نمونه‌ای از فیلم‌های پر شمار دیگری از این دست انتخاب شد، حاوی آموزه‌های منفی و فاقد معیارهای لازم برای کاهش معضلات و آسیب‌ها و توجه به نیازهای مردم است.

---

^۱ کارشناس ارشد علوم اجتماعی- پژوهشگر و فعال اجتماعی

^۲ دانشجوی دکترای علوم اجتماعی- پژوهشگر و فعال اجتماعی

بررسی‌ها نشانگر آن است که تولیدات سینمایی در نمونه مورد بررسی حاوی مولفه‌های بازتولید و رواج خشونت و ستیز علیه زنان و کودکان به صورت مختلف و در اشکال پنهانی است که در فرآیند کارشناسی و بازبینی دیده نشده‌اند. این فیلم‌ها علی‌رغم صرف هزینه‌های سنگین برای ساختشان، نمونه‌هایی تهی از هرگونه پیام آموزنده و سازنده هستند. تدوین‌کنندگان گزارش پس از شرح مبسوط این کاستی‌ها، راهکارها و پیشنهادهایی برای رفع نواقص، اقدامات اصلاحی مناسب و پایه‌ریزی ساختار تحقیقاتی در آینده ارائه داده‌اند.

– مقدمه

با توجه به ساز و کار ممیزی پیش از اکران فیلم‌های سینمایی در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، به نظر می‌رسد ممیزی‌های سیاسی و مذهبی بس سخت‌گیرانه‌تر است بگونه‌ای که ممیزی‌های اجتماعی در این میان مورد غفلت قرار می‌گیرند.

تدوین‌کنندگان این گزارش که با رویکرد کنشگری اجتماعی به بررسی معضلات اجتماعی می‌پردازند و کارنامه پژوهشی موفق در حوزه آسیب‌های اجتماعی دارند، بر این باورند فیلترینگ فیلم‌های اکران شده نمونه مورد کاوش، در سطح کارشناسی بسیار پایین و با کمال بی‌دقتی انجام گرفته است؛ به طوری که فیلمی چون "پنجاه کیلو آلبالو"، پس از نمایش و اختصاص سهمیه نوروزی پخش، مجوز اکرانش لغو و با دستور مستقیم وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی از پرده سینماها پایین کشیده می‌شود. گمان می‌رود معیارها و هنجارهای اجتماعی برای فیلم‌هایی دارای مجوز اکران، منطبق با نیازهای روز انسان ایرانی و هنجارهای و قوانین کشور و تعهدات دولت به جامعه و هم‌چنین جامعه جهانی نیست.

از اینرو فیلم‌های اکران شده – نمونه مورد بررسی – آموزه‌های غیراخلاقی و مغایر با قوانین و تعهدات ملی و بین‌المللی دارد و این همه در حالی است که برای مخاطبان پرشمار این فیلم‌ها نیز محدودیت‌های مناسب سنی در نظر گرفته نمی‌شود. بی تردید درک و اعمال این ملاحظات در مراحل اولیه ساخت می‌تواند از صرف وقت؛ هزینه و خسارات احتمالی به سازندگان چنین فیلم‌هایی نیز جلوگیری کند.

فیلم "در مدت معلوم" - که با طرح مسئله صیغه، تمایل جنسی دختران و پسران نوجوان و جوان را مورد توجه قرار داده است - همان طور که در ادامه این گزارش و در بخش تحلیل فیلم‌ها خواهد آمد؛ دربردارنده گزاره‌هایی است که گرچه طرح و واکاوی‌شان در سپهر همگانی ضروری می‌نماید؛ اما طرح این مسائل اجتماعی در قالب دیالوگ‌هایی خاص و همراه با فحاشی‌های زننده، تماشای فیلم را برای افراد زیر ۱۸ سال نامناسب می‌کند.

بسیاری از خانواده‌ها به همراه فرزندان خردسال و نوجوانشان به تماشای این فیلم‌های گیشه‌پسند - و اغلب در ژانر خنده‌آور (کمیک) - می‌نشینند و به آسانی هدف سازندگان و تولیدکنندگان یعنی فقط افزایش میزان فروش را محقق می‌سازند. نبود ممیزی دقیق فیلم‌ها بر اساس مولفه‌های آموزشی و اجتماعی سازنده، عامل از بین رفتن دستاوردهای تلاش‌هایی است که برای فرهنگ‌سازی و کاهش آسیب‌ها و انتقال آموزه‌های صحیح اجتماعی طی سالیان از سوی دستگاه‌ها و فعالان فرهنگی به ثمر می‌نشیند. سرگرمی از مهم‌ترین کارکردهای رسانه، بویژه رسانه سینماست و فیلم‌های نمونه مورد بررسی افزون بر مشکلات ساختاری و معنایی، کارکرد مناسب سرگرم‌کنندگی نیز نداشتند.

اکران چنین فیلم‌هایی، عدم صدور مجوز اکران برای برخی فیلم‌ها با ممیزی‌های مذهبی را نیز قابل تأمل تر می‌کند. فیلم "رستاخیز" در حالی در ایران اجازه اکران نگرفت که اخبار رسیده از اکران آن در دیگر کشورهای شیعه چون عراق نشان از آن دارد که رستاخیز فیلمی قوی و دارای نکات بسیار آموزنده و پر اهمیت در گونه مذهبی است.

- **برساخت‌گرایی اجتماعی^۳، رویکرد نظری پژوهشگران در تحلیل اجتماعی فیلم‌های سینمای ایران**

برای تحلیل و بررسی فیلم‌های نمونه، چارچوب نظری برساخت‌گرایی اجتماعی مورد نظر قرار گرفت. ضرورت بررسی اجتماعی آثار سینمایی از آن روست که به توان بازتولید و برساخت آموزه‌ها، طرح‌ها و کلیشه‌های نامطلوب‌شان در ذهن مخاطب و ساختار کلی جامعه و نیز نقش‌شان در دامن زدن به معضلات باور داریم.

---

³ Social Constructionism

پل بوگوسین^۴ فیلسوف معاصر معتقد است، ایده اصلی در گفتن اینکه چیزی بر ساخته است، تأکید بر این نکته است که بخشی یا کل آن به جنبه‌هایی از رویدادهای اجتماعی وابسته است. آراء برساخت‌گرایان اجتماعی به طور خلاصه در ۴ شرط قابل توضیح است و هر تحلیل جامعه‌شناختی، ضرورت دارد این چهار شرط را برآورده کند تا مدعی پیروی از این مبنای نظری باشد.

نخست آن که هر تبیین به دنبال این پاسخ باشد که چه شرایطی موجب ایجاد باورها و شناخت‌های خاص می‌شود و البته انواع دیگری از علت‌ها در کنار عاملیت اجتماعی هم می‌تواند در ایجاد باورها شریک باشد. دوم این که تبیین‌هایی با رویکرد برساخت‌گرایی، باید از لحاظ ارزشی تا جای ممکن نسبت به صدق و کذب، معقولیت و نامعقولیت باورها بیطرف باشد و گزاره‌های موجود را با نگاهی آمیخته به حساسیت اجتماعی‌گزینش و آنگاه با دلیل کافی نقد کند و در این راستا اسناد و مدارکی نیز ارائه دهد. سوم اینکه تبیین‌ها باید متقارن باشد، به این معنا که انواع مشابهی از علت‌ها بتواند این ادعاها را چه صادق و چه کاذب اثبات کند و آخرین شرط هم این است که تبیین‌های برآمده از نظریات برساخت‌گرایی اجتماعی، بایستی بازتابی باشد، به این معنا که اصول تبیینی آنها نسبت به جامعه حقیقی و نه جامعه آرمانی در نظر محقق، کاربرد داشته باشد. تاکید برساخت‌گرایان، ضرورت ایجاد مستمر باب‌های جدید گفتگو در حوزه علوم اجتماعی است. (توکل، ۱۳۸۴ و کوهن، ۱۳۶۹).

در تحلیل و بررسی آثار سینمای ایران - ده فیلم مورد مطالعه در این گزارش - با مبنای برساخت‌گرایی، می‌توان مدعی بود که هر سند و گزاره به نمایش درآمده رسانه‌ای، عامل برساخت مفهومی جدید است. چنانچه هر محصول هنری و رسانه‌ای بدون تبیین و در نظر گرفتن مولفه‌های ضروری جنسیت، فرهنگ، آموزش و دیگر مولفه‌های مهم و موثر اجتماعی تولید شود؛ نه تنها کارکردهای رسانه را مخدوش می‌سازد، بلکه خود ایجاد نوعی نابهنجاری در محتوا و مفاهیم اجتماعی می‌کند و منجر به برساخته شدن انواع تبعیضات؛ نابرابری‌ها؛

---

⁴ Paul A. Boghossian

خشونت‌ها و گسترش آموزش‌های غلط فرهنگی و اجتماعی و همچنین بازتولید خشونت در اشکال مختلف خواهد شد.

با این رویکرد در ادامه به معرفی و تحلیل یک به یک آثار مورد بررسی می‌پردازیم و پس از تحلیل و جمع‌بندی کلی در پایان، مدل مفهومی حاصل از این مطالعه را استخراج و تشریح خواهیم کرد.

۱. معرفی فیلم‌های نمونه آماری و تحلیل و بررسی آنها

تحلیل اجتماعی نمونه مورد بررسی پس از معرفی فیلم، عوامل و مشخصات آنها و درج چکیده‌ای از داستان فیلم در پی می‌آید. لازم به یادآوری است که تحلیل کوتاه و موجز ده فیلم اکران و عرضه شده در سینما و شبکه نمایش خانگی، با رویکردی مدنی و لحاظ معیارهای جامعه‌شناختی صورت پذیرفت. در این مطالعه، کاستی‌های آثار سینمایی، بررسی و برخی علل بروز این کاستی‌ها آمده و در پایان نیز برخی راهکارها برای اصلاحات جامعه‌شناختی سینمای ایران پیشنهاد شده است.

۱-۲- عنوان فیلم: در مدت معلوم

۱-۱-۲ مشخصات:

کارگردان: وحید امیرخانی، نویسنده: مهدی علی میرزایی، تهیه‌کنندگان: سید محسن جاهد و رؤیا شریف
بازیگران: جواد عزتی، ویشکا آسایش، هومن سیدی، اکبر عبدی

محصول زرین فیلم شهر، شماره پروانه: ۱۵۴/۹۵/۱۱۴۸۴۹، تیراژ: ۳۳۰ هزار نسخه، تاریخ: ۱۳ اردیبهشت ۱۳۹۵

۱-۲-۲ چکیده:

فیلم "در مدت معلوم" با انتخاب موضوع عقد کوتاه مدت (صیغه) و به تصویر کشیدن تمایل جنسی پسران و دختران نوجوان و جوان جامعه، تلاش دارد تا این مقوله سرپوش گذاشته شده را طرح و مورد بررسی قرار دهد. نقش اول فیلم، معلم جوان یک دبیرستان پسرانه است که با دغدغه‌های اجتماعی و کنجکاوی‌های شخصی به

بررسی موضوع تمایل جنسی نوجوانان و جوانان می‌پردازد. او که خود نیز دچار این تمایلات و نیازهای برآورده نشده بی‌انتهای جنسی است؛ نتایج تحقیقاتش را روزانه در قالب کتابی گردآوری و به روزرسانی می‌کند؛ کتابی که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مجوز انتشارش را صادر نمی‌کند. "در مدت معلوم" جامعه‌ای (متشکل از خانواده، همسایه و دوستان) را به تصویر می‌کشد که تمایل غریزی و جنسی جوانان را سرکوب می‌کند و آن را ننگ می‌شمارد. نویسنده در پی آن است تا با انتشار مستندات و مشاهداتش این انگِ ننگ‌آمیز را بزدايد و جامعه را با واقعیت نیاز جنسی جوانان روبرو کند.

۳-۱-۲- تحلیل و بررسی:

با توجه به موضوع و شیوه‌های بیان و ارائه، این فیلم برای گروه سنی زیر سن قانونی (۱۸ سال) مناسب نیست. اگر چه ارائه آموزه‌های جنسی می‌باید از نوجوانی آغاز شود اما نوع و روش آموزش نیز بسیار پر اهمیت است. درک آن چه درباره تمایلات جنسی در این فیلم به تصویر کشیده می‌شود، مختص بزرگسالان است؛ اما ژانر کمیک فیلم موجب می‌شود تا بسیاری از خانواده‌ها با فرزندان خردسال و نوجوان‌شان به تماشای این فیلم بنشینند. دیالوگ‌های پرشمار و زننده فحاشی این فیلم از آموزه‌های نامناسب برای کودکان و نیز بزرگسالان است. طرح معضلات اجتماع به شیوه‌های هنری و رسانه‌ای نبایستی موجب انتقال مفاهیم و آموزه‌های منفی باشد. مخاطب عام این گونه سینمایی، غرض از طرح این مسائل و حتی این ادبیات و ارتباط کلامی که آگاه‌سازی از کمیت و کیفیت منفی مشکلات جامعه است را باید بسیار روشن و شفاف دریابد. دیالوگ‌های فیلم با فحاشی‌هایی پرشمار و تکراری چون "سگ تو روحت"، ادبیاتی زننده را عرضه کرده است و با توجه به نبود درجه‌بندی سنی مخاطبان، به احتمال تأثیری منفی در گفتار و ارتباطات کلامی کودکان و نوجوانان تماشاگر بر جای می‌گذارد. هر چند بطور مطلق و تمام و کمال نمی‌توان از انتقال این آموزه‌های منفی که زندگی روزمره را به تصویر می‌کشد جلوگیری کرد اما می‌توان از عمق و وفور و نیز ارائه آن به مخاطبان آسیب‌پذیرتر چون کودکان با اعلام هشدار محدودیت‌های سنی کاست.

"در مدت معلوم"، مقوله ازدواج رسمی و دائمی را به بنگاه‌های همسریابی می‌کشاند و بدینگونه از ارزش محتوایی سوژه می‌کاهد. در سکansı از فیلم، مادری در جست و جوی همسر برای دختر نوجوان خود به این بنگاه‌ها مراجعه می‌کند. به نظر می‌رسد، پیشنهاد مکانیزه کردن مقوله ازدواج، بدون توجه به تمایلات عاطفی و انسانی و مقولات اخلاقی، خود مانعی در شکل‌گیری چارچوب‌های سالم ازدواج و تشکیل خانواده و فروکاستن تمایلات جنسی به روابط حیوانی و ارضاء جسمانی است. در همین سکانس، مادر خطاب به مدیر بنگاه ازدواج می‌گوید: "به دنبال مرد هستم نه از این مردهای اِوا". با گذشت قریب به سی سال از فتوای رهبر پیشین انقلاب مبنی بر جایز بودن عمل جراحی تراجنسی‌ها^۵(ترنس‌سکشوال) هنوز ترس‌های ریشه‌ای همراه با طرد اجتماعی این افراد را آزار می‌دهد. در جامعه ما به اشتباه تراجنسی‌ها را گاه "اواخواهر یا اوا" می‌نامند که هم توهینی است به جنس زن و هم توهینی است به این افراد، بی آن که در ویژگی‌های طبیعی خود حق انتخاب داشته باشند. تازگی درونمایه و سوژه این فیلم، از نقاط قوت آن است که متأسفانه بی‌توجهی کارگردان نسبت به مسائل روانشناختی و بهره‌گیری از نظرات مشاورین و متخصصین، به درستی بازنمایی نمی‌شود. ارائه راهکار صیغه یا همان ازدواج موقت و پیشنهاد جست و جوی آن در خیابان، بسیار ساده‌اندیشانه است به گونه‌ای که جوانان را به خیال ارضای تمایلات جنسی به خیابان‌ها می‌کشاند.

۲-۲- عنوان فیلم: بچگیتو فراموش نکن

۲-۲-۱- مشخصات فیلم:

---

^۵ تراجنسی (ترنس‌سکشوال و ترنس‌سکشوال) و به اختصار تی‌اس یا ترنس، به فردی دارای هویت جنسیتی غیر منطبق با هویت جنسی‌اش گفته می‌شود که تطبیق فرهنگی و مطابقت با هویت جسمی خویش ندارد. فردی که ممکن است، اعضای جنسی مردانه داشته باشد در حالی که شخصیت جنسیتی‌اش زنانه است و یا برعکس. این تضاد ممکن است در ذهن، رفتار خصوصی و یا رفتار اجتماعی مشخص باشد. فرد تراجنسی تمایل برای طی کردن مراحل تغییر و پیوستن به جنس مخالف را دارد. این مراحل شامل هورمون درمانی و جراحی تغییر جنس است. عدم دسترسی به درمان می‌تواند باعث معضلات بسیار از جمله آمار بالای خودکشی برای ترنس‌ها باشد

⁶ Transsexual

کارگردان: جلال فاطمی، نویسنده: آرش برهانی، تهیه‌کننده: محمدحسن نجم

بازیگران: اکبر عبدی، فرهاد آییش، بهاره رهنما، بهنام تشکر، مهران رجبی

محصول مؤسسه فرهنگی هنری قرن ۲۱، شماره پروانه: ۱۵۴/۹۴/۱۶۴۹۰۵، تاریخ: ۵ اسفند ۱۳۹۴

۲-۲-۲- چکیده:

فیلم "بچگیتو فراموش نکن"، فیلمی تخیلی در گونه کمدی است و داستان آن در خواب پسر بچه‌ای جریان دارد. داستان فیلم درباره پسر بچه‌ای ۹ ساله و دختر بچه‌ای ۷ ساله است که در همسایگی زندگی می‌کنند و سوژه آزمایشگاهی شیمی‌دانی - مدعی کاشف اکسیر بزرگسالی - قرار گرفته‌اند که برای آزمایش خود بستنی‌های آلوده به این اکسیر را به کودکان می‌خوراند. دو کودک فیلم پس از خوردن بستنی، دچار جهش ژنتیکی و وارد دنیای بزرگسالان می‌شوند و تصمیم به ازدواج با یک‌دیگر می‌گیرند.

۳-۲-۲- تحلیل و بررسی:

به تصویر کشیدن ازدواج کودکان و عادی‌سازی آن به گونه‌ای کمیک و طنزآلود در روایتی علمی-تخیلی، بزرگ‌ترین انتقادی است که می‌توان به این فیلم داشت. سازنده این اثر سینمایی بدون در نظر داشتن مراحل رسیدن به بزرگسالی، ازدواج را تنها رویداد دنیای بزرگسالان قلمداد کرده و آن را بس نامناسب در فیلمی خانوادگی به تصویر کشیده است. تماشای فیلم "بچگیتو فراموش نکن" تهی از نکات مثبت و آموزنده، در حالی همانند اثری کمیک به خانواده‌ها پیشنهاد می‌شود که نمایش آن برای افراد زیر ۱۸ سال مناسب نیست و با این شیوه داستان‌پردازی، رؤیای ازدواج را برای کودکان باورپذیر می‌کند. بهتر بود این فیلم تخیلی، کودکان را وارد عرصه‌های دیگری از دنیای بزرگسالان می‌کرد و آنان را برای ورود به این دنیا آموزش می‌داد. هر چند داستان فیلم و همه مفاهیم به تصویر کشیده آن بخشی از کابوس و خواب و رویایی کودکان است اما به کودکان می‌آموزد که چگونه می‌توان رو در روی خانواده ایستاد.

ازدواج کودکان و رؤیاپردازی درباره آن به شیوه‌ای طنزآلود در این فیلم به مثابه امری پسندیده‌ای بازنمایی شده است و تنها با تصویر دشواری‌های زندگی مشترک در جامعه کنونی است که به کودکان هشدار می‌دهد، فکر ازدواج را چون بسیاری از جوانان از سر بیرون کنند و بچگی را فراموش نکنند.

داستان‌پرداز فیلم که دو کودک را وامی‌دارد تا به اتفاق و بدون اطلاع والدینشان خانه را به مقصد پارک و خیابان ترک کنند؛ افزون بر به تصویر کشیدن کلیشه‌های جنسیتی پرشمار، سرکشی‌های غیرهوشمندانه؛ تهدید والدین؛ باج‌گیری و شرط‌گذاری را به کودکان آموزش می‌دهد.

برای مثال در دیالوگی میان یک زوج، مرد به جمله معروف منتسب به فردریش نیچه می‌پردازد: "به سراغ زن‌ها که می‌روی شلاقت را هم با خودت ببر"...

این در حالی است که نیچه در حوزه مطالعات اجتماعی و زبان‌شناختی پست مدرن و شالوده‌شکنانه با رویکرد امثال ژاک دریدا^۷، قابلیت جنسیت‌زدایی دارد و چنین بازتولیدهایی تمام تلاش‌های علمی را بی نتیجه خواهد کرد.

فیلم "بچگیتو فراموش نکن" سرشار از دیالوگ‌های پرشماری با مضمون و مثل‌ها و کلیشه‌های دردسرساز درباره رابطه مادرشوهر و عروس است. بیان چنین لطیفه‌های غیر اخلاقی رایج، بدون طراحی‌های تربیتی با هدف اصلاح فرهنگ عامه، دامن زدن به این رویه‌ها و خلیقات ناهنجار است.

واژگان و اصطلاحات جنسیت‌زده‌ای چون "مردانه جنگیدن"، "مثل مرد رفتار کردن"، "مثل مرد شجاع بودن" که بس تبعیض‌آمیز و یک سویه زنان را از کشاکش روزگار و زندگی حذف می‌کند، به فراوانی در فیلمنامه "بچگیتو فراموش نکن" به کار رفته است. پدرِ پسرپچه فیلم، بارها به فرزندش حکم می‌کند که در مدرسه نباید کتک بخورد، باید "مثل مرد" کتک بزند. این جمله‌ها خود دیالوگ‌های جنسیت‌زده بیشتری را در پی می‌آورد؛ همانطور که در سکانسی دیگری، پدر، پسرش را بچه‌ننه می‌خواند و رفتار دخترانه او را تحقیر می‌کند. چنین گویه‌هایی، شخصیت و رفتار زنان و دختران را بس جنسیت‌زده، غیرمحترمانه، تبعیض‌آلود و توهین‌آمیز

---

⁷ Jacques Derrida

بازمی‌نماید. گویی سازندگان فیلم، خود در دامن مادران‌شان پرورش نیافته‌اند! مادران لوس و بچه‌ننه چگونه می‌توانند پرورش‌دهنده نسل توانمند دختران و پسران ایران باشند؟

کلیشه‌بندی جنسیتی میان زنان و مردان به هنگام ازدواج از دیگر ضعف‌های آموزشی و تربیتی این فیلم است. خانواده پسر بچه به او می‌گویند اگر می‌خواهی زن بگیری باید کار پیدا کنی و درآمد داشته باشی، باید شجاع باشی و بتوانی از عهده زندگی‌ات بر بیایی و در مقابل خانواده دختر به او می‌آموزند برای ازدواج باید کارهای خانه چون ظرف شستن، بچه‌داری و... را یاد بگیرد. این چنین است که در ساختار خانواده، مرد موجودی کاملاً فعال و فاعل و زن موجودی کاملاً منفعل به تصویر کشیده می‌شود. مسئولیت اجتماعی اقتضا می‌کند فیلم‌ساز، در اثرش به بازتولید، تثبیت و سوگیری بر مبنای کلیشه‌های رایج در دهه‌های پیشین و غیرکارکردی در زمان حال نپردازد. هنر باید کودک امروز را برای زندگی آینده آموزش دهد و او را برای ورود به جهانی آماده کند که با حضور فعال زنان و دختران هر چه بیشتر به سمت برابری اجتماعی میل می‌کند. ناآگاهی از این تغییرات اجتماعی و نپذیرفتن دگرگونی نقش‌های انسانی، زنان و مردان فاقد قدرت انعطاف‌پذیری را فردا به سوی تعارض و خانواده‌ها را به سوی فروپاشی می‌کشانند.

در دیگر صحنه‌های منفی فیلم بحث مهریه عروس کلید می‌خورد. با طرح گزاره‌هایی چون "زن‌ها باید قبل از ازدواج جاپایشان را محکم کنند"، به جای بهره‌گیری از تغییرات قانونی در اینباره و ارائه تعریف مناسبی از مهریه، زن چون کالا و موجودی سیاسی و پرفریب و نیرنگ معرفی می‌شود. در دیالوگی دیگر که بین دو نقش زن فیلم برقرار است؛ می‌آید: "مردها قدرتشون تو مشتشونه و زن‌ها تو سیاستشون". چنین دیدگاهی نه تنها زن‌ستیز است بلکه مردان را هم انسان‌هایی بی‌تعقل و خشن به نمایش نشان می‌آورد. فیلم "بچگیتو فراموش نکن" با استناد به مصادیق خشونت علیه کودکان، بس نامناسب و فاقد معیارهای اکران عمومی است. آموزش عشوه‌گری و جذابیت جنسی به دختر بچه‌ای ۷ ساله از موارد آشکار خشونت علیه کودکان است که در این فیلم بارها و بارها به تصویر کشیده می‌شود. کودکانی که هنگام تماشای این فیلم نامناسب، فراموش می‌کنند داستان آن تخیلی است و همان رؤیایها را در سر می‌پرورانند و آموزه‌هایش را درونی می‌کنند.

۳-۲- عنوان فیلم: این سیب هم برای تو

۳-۲-۱- مشخصات:

کارگردان: سیروس الوند، فیلمنامه: سیروس الوند، نازنین فراهانی، تهیه‌کننده: محمد نشاط

بازیگران: پژمان بازغی، رعنا آزادی‌ور، چنگیز جلیلود، پری‌ناز ایزدیار، امیرعلی دانایی

محصول هنر اول، شماره پروانه: ۱۵۴/۹۵/۱۰۷۷۱۹، تیراژ: ۱۲۰ هزار نسخه، تاریخ: ۳۰ فروردین ۱۳۹۵

۳-۲-۲- چکیده:

"این سیب هم برای تو" داستان کلیشه‌ای و تکراری دو دوست صمیمی و خیانت‌ها و عشق‌ها و ازدواج‌های شکست‌خورده آنهاست. داستان ازدواج دختری با نامزد پیشین دوستش و ازدواج همان دوست با پدر اوست. داستان ازدواج دختران جوان با مردان پیر ثروتمند برای انتقام و یا دیگر مقاصد غیر عاطفی و خانوادگی و ..... که اگرچه اتفاق می‌افتد اما رویه‌ای غالب و پرتکرار در جامعه ما نیست.

۳-۲-۳- تحلیل و بررسی:

فیلم با این هزینه‌های ساخت، تهی از هر پیام و آموزه مفید و مثبتی برای مخاطب است. فیلمنامه بسیار عجولانه و ساده‌انگارانه نوشته شده است و موضوعی تکراری را به تصویر می‌کشد که در فرهنگ عامه نیز رفتاری ناپسند انگاشته می‌شود. پیشنهاد ازدواج مردی مسن و ثروتمند به یک زن جوان که همسن فرزندان اوست؛ ازدواج را به مقوله‌ای مکانیکی تقلیل می‌دهد که در آن ثروت و شرایط مادی یکی از مهم‌ترین عوامل ورود به کالبد خانواده است. فراوانی فیلم‌های سینمایی با این مضمون، باوری نامناسب درباره مردان مسن ثروتمند را به جامعه تلقین می‌کند و این کلیشه‌سازی جنسی، تبعیضی ناروا است. سینمای ایران متأسفانه هم پیش و هم پس از انقلاب، در فیلم‌های پرشماری، ازدواج دائم یا موقت و یا حتی رابطه‌های جنسی مردان مسن ثروتمندی را تصویر کرده

است که با داشتن همسر و فرزندان بزرگسال، هوس وصال زنان جوان را دارند. به نظر می‌رسد پرداختن به این مضمون، بدون طراحی نقادانه و آسیب‌شناسانه آن هم با صرف هزینه‌های کلان، بس بیهوده و بی‌ثمر است و ره به بالیوودی دیگر می‌برد که از قضا سودای ذهنی برخی تهیه‌کنندگان و فیلم‌سازان معاصر نیز هست؛ سودایی که گیشه در آن اولویت نخست را دارد.

تاکید بر این موضوعات به مثابه بی‌توجهی به جنبه سرگرمی رسانه سینما و یا اقتصاد سینما نیست، بلکه تأکیدی بر چند جانبه‌نگری و آگاهی اجتماعی تولیدکنندگان هنری است. از دیدگاه کنشگران اجتماعی، دگرگونی فرآیند ازدواج سنتی را امروز می‌توان یک رویداد مثبت تلقی کرد چرا که بسیاری از قواعد و سنن منفی و غیرضرور ازدواج ایرانی، بیهوده و دردسرساز است. اما مکانیکی‌سازی ازدواج به این شکل نیز آسیب‌های اجتماعی بسیاری را در پی دارد. کلیشه‌سازی‌های جنسیتی در این فیلم نه برای زنان سودمند است و نه برای مردان. مردان فیلم افرادی سطحی‌بین هستند که با وجود رفتارهای نامناسب زنان، آنها را دوست دارند. طرح تکراری کلیشه‌های جنسیتی در اجتماع، نه تنها افراد جامعه را کم‌هوش‌تر بلکه ذهنشان را نیز پر از انگاره‌های بیهوده و بی‌فایده می‌کند. شکستن حریم خانواده از آموزه‌های منفی "این سبب هم برای تو" است. تماشای این فیلم فقط برای بزرگسالان مناسب است در حالی که تولیدکنندگان و پخش‌کنندگان، توجهی به درج و یادآوری هشدارهای محدودیت سنی تماشا نداشته‌اند.

۲-۴- عنوان فیلم: ملبورن

۲-۴-۱- مشخصات:

کارگردان و نویسنده: نیما جاویدی، تهیه‌کننده: جواد نوروزبیگی

بازیگران: پیمان معادی، نگار جواهریان، مانی حقیقی

محصول تصویرگستر پاسارگاد، شماره پروانه: ۱۵۱۰۰۲-۱۵۴/۹۵، تاریخ: ۵ مرداد ۱۳۹۵

۲-۴-۲- چکیده:

فیلم "ملبورن" در تابستان جاری روی پرده سینماها رفت و سپس در شبکه خانگی توزیع شد. فیلم داستان زندگی زوج جوانی و آخرین روز اقامتشان را در ایران به تصویر می‌کشد که برای ادامه تحصیل عازم ملبورن استرالیا هستند. روز است. پرستار نوزاد مردی که در همسایگی این زوج زندگی می‌کند به قصد انجام کاری خارج از منزل، نوزاد چند ماهه او را برای یک ساعت به این زوج می‌سپرد.

پس از چند ساعت مرد جوان متوجه می‌شود که نوزاد فوت کرده است. زوج جوان نومید از بازگشت پرستار، به پدر نوزاد می‌گویند که همسرش نوزاد را به بیرون برده است و به زودی بر می‌گردد. در همین حین، مادر نوزاد با مأمور نیروی انتظامی به سراغ پدر می‌آیند تا نوزاد را از وی بگیرند. مأمور، پدر را به کلانتری منتقل می‌کند. زوج جوان تصمیم می‌گیرند که خانه را زودتر از موعد ترک کنند. نوزاد مرده را در پتویی می‌پیچند و با وعده آمدن پرستار تا ساعتی دیگر به زن مسنی می‌سپرنند که او نیز در همسایگی‌شان زندگی می‌کند و عازم فرودگاه می‌شوند.

۳-۴-۲- تحلیل و بررسی:

"ملبورن" با روایت داستانی بسیار ساده و تهی از پیام‌های آموزشی، توسل به دروغ‌گویی در موارد بحرانی را باز می‌نماید؛ در حالی که صداقت مرد جوان در ماجرای نوزاد مرده و غیبت پرستار، می‌توانست او را از آن همه تنش و تشنج و عذاب وجدان رهایی دهد.

در این فیلم زن انسانی ضعیف تصویر می‌شود که در شرایط دشوار نمی‌تواند تصمیم بگیرد و جز گریه و شیون کاری از او ساخته نیست و نیاز دارد که همسرش همه چیز را درست کند. در ماجرای مرگ نوزاد همسرش از او می‌خواهد دخالت نکند و از اتاق بیرون نیاید و عاقبت تصمیم به پنهان‌کاری و دروغ‌گویی می‌گیرد و همین دروغ همه چیز را به هم می‌ریزد. در حالی که زن راهکار معقول تماس با پلیس و اورژانس را در چنان شرایطی در نظر داشت.

۵-۲- عنوان فیلم: کوچه بی‌نام

۱-۵-۲- مشخصات:

کارگردان: هاتف علیمردانی، تهیه‌کننده: منصور لشکری قوچانی

بازیگران: فرهاد اصلانی، باران کوثری، پانته‌آ بهرام، ملیسا ذاکری، ستاره پسیانی، محمدرضا غفاری، فرشته صدر عرفایی، امیر آقایی

محصول هنر اول، شماره پروانه: ۱۵۴/۹۵/۱۳۲۲۰۲، تاریخ: ۲۴ خرداد ۱۳۹۵

۲-۵-۲- چکیده:

"کوچه بی نام"، داستان مرد مسنی است که با همسر و سه دخترش زندگی می‌کند. دختر بزرگ او ازدواج کرده و دارای کودک خردسالی است، دختر دومش سودای ازدواج با پسر همسایه را دارد و دختر کوچک‌تر نیز با مرد متأهل و فرزندداری در رابطه است. پسر همسایه که عاشق دختر دوم این مرد شده است به زودی برای کار به جنوب کشور خواهد رفت. مادر پسر همیشه او را از توجه به این دختر منع می‌کند و از پسرش می‌خواهد که فکر ازدواج با او را از سر بیرون کند. در حالی که این دو خانواده چند دهه است با یکدیگر همسایه اند و این دختر و پسر از کودکی با هم بزرگ شده‌اند. شب سفر، پسر جوان با مادرش درباره این ازدواج جر و بحث می‌کند و در این میان مادر راز بزرگی را فاش می‌کند؛ پسر و دختر همسایه‌شان، خواهر و برادرند. در واقع مادر او همسر دیگر مرد مسن همسایه است. پسر پس از رویارویی با این واقعیت به جنوب پرواز می‌کند. فردای روز سفر، خبر سقوط هواپیمای جنوب، می‌رسد.

۳-۵-۲- تحلیل و بررسی:

در این فیلم مخاطب با پنهان‌کاری و دروغ‌گویی شخصیت‌های داستان رویاروی می‌شود. بی تردید فیلم، با به تصویر کشیدن داستان زندگی، خطاهای انسانی را نیز روایت می‌کند؛ اما چگونگی روایت و گنجاندن پیام‌هاست که سویه مثبت و منفی آموزه‌ها را در ذهن تماشاگر مشخص می‌کند.

فیلم "کوچه بی‌نام"، داستان مردی است که سه دهه به همسر اول و خانواده‌اش دروغ می‌گوید و راز بزرگی را پنهان می‌کند. راز همسر دوم و فرزندش که در همسایگی او و خانواده اصلی‌اش زندگی می‌کنند با مهارتی شگفت‌انگیز مکتوم مانده است. این پنهان‌کاری منجر به ایجاد ارتباطی عاشقانه میان خواهر و برادر می‌شود و در نهایت خانواده را با از هم‌پاشیدگی و بن بست مواجه می‌کند. فیلم فاقد نکات مثبت و آموزنده است و در برابر هزینه‌های صرف شده، بازخورد مثبت اجتماعی ندارند.

۶-۲- عنوان فیلم: پدر آن دیگری

۱-۶-۲ - مشخصات:

کارگردان و تهیه‌کننده: یدالله صمدی، نویسنده: یدالله صمدی و حسین مهکام
بازیگران: حسین یاری، هنگامه قاضیانی، محمدرضا علیقلی، مریم سعادت، سعید کریمی، اکبر عبدی، ثریا قاسمی، جمشید مشایخی و مهدی یار عزیزی

شماره پروانه: ۱۵۴/۹۴/۱۶۷۶۷۴، تاریخ: ۱۱ اسفند ۱۳۹۴

۲-۶-۲ - چکیده:

"پدر آن دیگری" داستان پسر بچه‌ای ده ساله را به تصویر می‌کشد که هنوز توانایی حرف زدن ندارد و اطرافیانش این ناتوانی را ناشی از مشکل ذهنی و پایین بودن بهره هوشی او می‌دانند و هیچ آگاه نیستند که پسر بچه در اعتراض به رفتار دیگران لب به سخن نمی‌گشاید. برادر بزرگ‌تر مرکز توجه پدر است و تمام خراب‌کاری‌های داخل خانه به گردن او می‌افتد که زبان به دفاع از خود نمی‌گشاید. در این میان دیگر بستگان نیز پسر بچه را تحقیر می‌کنند و تنها مادرش با او همراه است.

در نهایت پسر بچه از خانه به خیابان می‌گریزد. زوجی که هرسال او را پیدا می‌کنند و به خانه خود می‌برند. اما پس از بازگشت به خانه بهبودی در وضعیت او ایجاد نمی‌شود؛ تا اینکه مادر بزرگ پسر بچه به منزل‌شان می‌آید؛ مادر بزرگی که شیوه رفتار با کودک را می‌داند و او را به حرف می‌آورد.

۳-۶-۲ - تحلیل و بررسی

سوژه فیلم درباره ناروایی تبعیض در رفتار با کودکان آموزنده است اما از آموزه‌های منفی آن نمی‌توان چشم پوشید. این مسئله برای فیلم‌هایی با رویکرد آموزشی بسیار مهم است چرا که هر نکته و القا منفی به منزله آموزه قطعی به جای رویکرد مثبت و اصلاح‌گر می‌تواند توسط مخاطب درونی شود.

"پدر آن دیگری" فیلمی مردستیز است. مردان در این فیلم از درک شرایط خاص یک کودک ناتوانند. پدر کودک بی‌زبان در حالی که از جایگاه اجتماعی مناسبی برخوردار است؛ تحقیر و توهین به کودکی ۶ ساله را روا می‌دارد. با این که فیلم در پایان القا می‌کند که چنین رفتاری، خانواده را با تنش‌هایی بسیار رو به رو خواهد کرد؛ اما روایت داستان و تصویرسازی‌هایش، ستیزی علیه رفتار مردانه و تلقین این کلیشه است که مردان از هوش و درک عاطفی مناسب بی‌بهره‌اند.

در دو سکانس از فیلم، سیگار کشیدن پسر بچه حدوداً ۱۲ ساله‌ای به نمایش می‌آید. بی‌تردید پرداختن به معضل پایین آمدن سن اعتیاد و مصرف سیگار در کشور ضروری است و کتمان این معضلات می‌تواند به وضعیت بدتری بیانجامد؛ اما برداشت و نمایش دو صحنه طولانی از سیگار کشیدن پسری نوجوان در حالی روی داده است که کارگردان و فیلمنامه‌نویس هیچ پیامی آموزنده‌ای را نیز به این دو سکانس نیافزوده‌اند.

تصویرسازی از سیگار کشیدن زنان در تئاتر و سینمای کشور ممنوع است اما جای شگفتی است که این ممنوعیت برای کودکان اعمال نمی‌شود که خود نشان از تناقض‌های عملی ممیزی‌های دارد.

گزاره‌های بسیاری در دیالوگ‌های فیلم نیز دارای کلیشه‌های جنسیتی و زن‌ستیزانه است چون: بعد عمری یه خری پیدا شده عمه‌ات رو بگیره. تو اگر غیرت داشتی خواهرت تا این وقت شب بیرون نبود؛ در حالی که خواهر پسر مورد خطاب بالای سن قانونی و بیست و چند ساله است. در همان سکانس پسر بچه نوجوان داستان به والدینش می‌گوید اگر دستم به خواهرم برسه خودم گیس‌هاش رو می‌کنم. رواج چنین خشونت‌هایی به نشانه مرد بودن، از نکات منفی این فیلم است. متأسفانه کلیشه‌های جنسیت مردان را نه به سوی شجاعت که به سوی گستاخی و خشونت سوق می‌دهد.

"پدر آن دیگری" اگر مورد بررسی یک کارشناس اجتماعی واقف به معضلات جامعه و کلیشه‌های رفتاری بود، می‌توانست فیلمی بی‌عیب و نقص و کاملاً آموزنده باشد.

۲-۷- عنوان فیلم: دونده

۱- ۲-۷- مشخصات:

کارگردان: اصغر هاشمی، تهیه‌کننده: بهروز مفید

بازیگران: هومن سیدی، رضا رویگری، خاطره حاتمی

محصول تدبیر و امید ماندگار، شماره پروانه: ۱۷۴۰۵۴-۱۵۴/۹۴، تاریخ: ۲۴ اسفند ۱۳۹۲

۲- ۲-۷- چکیده:

فیلم داستان زوج جوانی است که بعد از سه سال قصد رفتن به ماه عسل را دارند. روز پیش از سفر تاجری با مرد جوان تصادف و خودرو او را راهی تعمیرگاه می‌کند. مرد تاجر پیشنهاد می‌دهد خودرویش را در اختیار مرد جوان قرار دهد تا او ضمن رفتن به ماه عسل باری که شامل بسته‌های سمعک است را نیز به شیراز برساند و با یک تیر دو نشان بزند. در میانه سفر زوج جوان متوجه می‌شوند که بار خودرو شمش‌های طلای قاچاق است و سرانجام پس از درگیری‌ها و وسوسه‌های بسیار خودرو را با بار به پلیس تحویل می‌دهند.

۳- ۲-۷- تحلیل و بررسی:

فیلم "دونده" فارغ از نکات قابل تأملی که در ادامه آورده خواهد شد، تهی از ایده نو و پیامی آموزنده و از آن دسته داستان‌های تکراری است که دستاورد اجتماعی بارزی هم ندارد.

در فیلم "دونده"، طنزهای رایج قومیتی، بسیار مشهود مطرح می‌شود. سینمای ایران به جای اصلاح این تفرقه‌افکنی‌ها در صدد جذب مخاطب با کاربرد این کلیشه‌های قومیتی عامیانه است.

با طرح کلیشه‌های جنسیتی دیگر نیز در این فیلم زنان بسیار سطحی‌بین؛ کودن پول‌پرست؛ خرافاتی و هوس‌ران معرفی می‌شوند. زن نقش اول داستان به شمش‌های طلای قاچاق چشم می‌دوزد و با رؤیایپردازی نقشه فروش‌شان را می‌کشد.

۸-۲- عنوان فیلم: نهنگ عنبر

۸-۲-۱- مشخصات:

کارگردان: سامان مقدم، نویسنده: مانی باغبانی و مونا زاهد، تهیه‌کننده: سامان مقدم

بازیگران: رضا عطاران، مهناز افشار، ویشکا آسایش، نادر سلیمانی، هانیه توسلی

شماره پروانه ۱۳۸۴۶۰/۱۵۴/۹۴، تاریخ: ۱۴ دی ۱۳۹۴

۸-۲-۲- چکیده:

"نهنگ عنبر" داستان سه دهه عاشقی مردی است که عشق دوران جوانیش برای ادامه تحصیل ایران را به مقصد آمریکا ترک کرده است. مرد عاشق به خیال آگاهی دختر از علاقه‌اش، هرگز عشقش را به او ابراز نمی‌کند. در نهایت پس از ۳۰ سال مرد عشق خود را به زن که دو ازدواج ناموفق را هم تجربه کرده است؛ ابراز می‌دارد و بدینگونه زن از بازگشت به آمریکا منصرف می‌شود.

۸-۲-۳- تحلیل و بررسی

هر چند سازنده این فیلم کم‌دی، مخاطبش را بزرگسال معرفی کرده است اما بدون اعمال رده‌بندی سنی در هنگام اکران، مخاطب عام و از در رده سنی به تماشای این اثر تھی از نکاتی آموزنده نشست.

بازنمایی زنان به عنوان شخصیت‌هایی کودن و کم‌هوش و انسان‌هایی سطحی، درونمایه بسیاری از فیلم‌های خنده‌داری است که در کشور مجوز اکران می‌گیرند و به نمایش در می‌آیند. بزرگ‌ترین کاستی چنین فیلم‌های پر مخاطبی، تھی بودنشان از آموزه‌های مفید برای انسان ایرانی است.

"نهنگ عنبر" در حالی به عنوان پرفروش‌ترین فیلم کمدی تاریخ سینمای ایران معرفی شده است که پس از بارها بازبینی و حذف برخی صحنه‌ها، سرانجام اردیبهشت سال ۱۳۹۴ مجوز اکران گرفت. در نظر سنجی سایت خبر آنلاین این فیلم از لحاظ محبوبیت در صدر فیلم‌هایی قرار گرفت که همزمان با آن اکران شده است. فیلم با فروش نزدیک به هفت میلیارد تومان، بعد از فیلم محمد رسول‌الله، به دومین فیلم پرفروش سال ۹۴ تبدیل شد و این همه نشانی بر اهمیت اکران چنین فیلم‌هایی و میزان تاثیرشان بر ذهن و رفتار مخاطب است. مشکل فقط تهی بودن از آموزه‌های مدنی روا و بهنجار نیست، کاراکتر زن سر به هوا، گم‌گشته، غرب‌زده و کمی هم کم عقل این فیلم که سری دوم آن هم در حال ساخت است؛ اثراتی بس نامطلوب و ناساز هم بر نهاد خانواده و هم در شکل‌گیری هویت مخاطبان، بویژه جوانان دارد. این در حالی است که با همین رویکرد طنز می‌توان با ظرافت، نکاتی مبتنی بر دلایل این گونه سرگشتگی‌های زنانه را در متن فیلمنامه و یا تدوین اثر وارد کرد تا فیلم به رسم این روزهای سینمای ایران بی انتها نماند و شخصیت جذاب فیلم هم شاید بتواند سرمشق قرار بگیرد، دست‌کم نمایی از لایه پنهانی شخصیتش باقی بماند و مخاطب از زاویه دیگری آن را ببیند و دریابد.

۹-۲- عنوان فیلم: ساکن طبقه وسط

۱- ۹-۲- مشخصات:

کارگردان: شهاب حسینی، تهیه‌کننده: امیر سماواتی، نویسنده: محمدهادی کریمی

بازیگران: شهاب حسینی، هنگامه قاضیانی، فرهاد اصلانی، حسین یاری، طنز طباطبایی

۲- ۹-۲- چکیده:

شهاب حسینی در "ساکن طبقه وسط" بازیگر نقش نویسنده‌ای در حال نوشتن کتابی تازه است. همزادپنداری بازیگر نقش نویسنده "طبقه متوسط" با شخصیت‌های مختلف این کتاب او را ناچار از فرورفتن در قالب شخصیت‌های متفاوت ادبی، تاریخی، ورزشی مذهبی و سیاسی و... از شرق تا غرب عالم کرده است. گاه در نقش

شرقی‌ترین چهره‌ها مانند شیخ صنعان، سهروردی، مولانا، و ابن‌عربی و فرهاد مهرداد و گاه در نقش غربی‌ترین چهره‌ها مانند سقراط، راجر واترز، کرت کوبینو و اسحاق نیوتن، هنرمندانه ظاهر می‌شود.

۳-۹-۲- تحلیل و بررسی

ایده خلاقانه "طبقه متوسط" موضوع اجتماعی و حساس تراجنسی‌ها را دستمایه‌ای برای به تصویر کشیدن هر آن ممنوعه‌ای کرده است. شرایط ویژه و دشوار این قشر اجتماعی به گونه‌ای نیست که وسیله و ابزار نمایش رقص زنانه و مواردی از این دست شود و موجبات ممنوعیت و محدودیت بیش از پیش را برایشان فراهم آورد. بهره‌گیری کارگردان از کاراکتر یک تراجنسی مرد برای به تصویر کشیدن صحنه‌های ممنوعه‌ای چون رقص زن اقدامی نامناسب و غیراخلاقی و حتی حرفه‌ای است. رقص زننده بازیگری که نقش یک فرد تراجنسی را بر عهده دارد، دور زدن قوانین سینمای ایران با بدترین شیوه ممکن است. نمایش این فیلم پیش از اکران عمومی برای تحلیل‌گران و منتقدان اجتماعی با رویکرد بررسی هویت جنسیتی و اعمال اصلاحاتی چند می‌توانست آن را به فیلمی مناسب و بی نقص تبدیل کند.

۱۰-۲- عنوان فیلم: آآدات نمی‌کنیم

۱-۱۰-۲- مشخصات:

کارگردان: ابراهیم ابراهیمیان، تهیه‌کننده: پیمان جعفری، نویسنده: ابراهیم ابراهیمیان و سارا سلطانی
بازیگران: هدیه تهرانی، محمدرضا فروتن، ساره بیات، حمیدرضا آذرنگ، حدیث میرامینی، پانه‌آ پناهی‌ها

تاریخ: ۱۲ خرداد ۱۳۹۵

۲-۱۰-۲- چکیده:

آآدات نمی‌کنیم، داستان استادان دانشگاه و روابطشان با دانشجویان دختر در حین همکاری‌های علمی است. در این روایت، استادی که مورد اتهام رابطه موازی و شک و شبهه از سوی همسر و دیگر نزدیکانش قرار دارد با

سکوتی پریش برانگیز در برابر این اتهامات از خود دفاعی نمی‌کند؛ تا جایی که رسوایی این اتهام در خوابگاه دختران دانشگاه، موجب خودکشی دختر دانشجو می‌شود.

اما در ادامه ماجرا و با کنجکاوی‌های دوستان دختر خودکشی کرده در پیام‌های تلفنی او، ارتباط یکی دیگر از همکاران این استاد دانشگاه با دختر دانشجو افشا می‌شود؛ مایه شگفتی آن که همسر این استاد خاطی، علیرغم آگاهی از این رابطه به خاطر فرزندانش در خانه می‌ماند، به زندگی ادامه می‌دهد و در برابر خیانت همسرش سکوت می‌کند.

۳-۱۰-۲- تحلیل و بررسی

این فیلم که بدون تعیین و تمایز مخاطب برای همه گروه‌های سنی اکران شده است، یکی از فیلم‌های پر مخاطب اخیر و تهی از هر گونه پیام آموزنده‌ای برای جامعه است. "آآدت نمی‌کنیم" نه ایده‌ای تازه را به تصویر می‌کشد و نه موضوع جدیدی را طرح می‌کند. سازنده اثر در حالی مخاطب را با موضوعی تکراری سرگرم می‌کند که می‌توانست با اصلاحاتی روابط سالم و منطقی میان زوجین را به تصویر بکشد.

سکوت استاد نقش اول، موجب فروپاشی علقه‌های همسری، بدون هرگونه بازخورد معناداری در خانواده‌اش می‌شود. در جامعه‌ای که وجود معضلات بسیار را در آن نمی‌توان انکار کرد، هنر نمی‌تواند عامدانه یا غیر عامدانه در پی ترغیب مخاطبان برای عادت کردن به خیانت و چشم‌پوشی بر ناهنجاری‌های رفتاری شرکای زندگی‌شان باشد. هنر باید در خدمت بازگویی معضلات و مشکلات و بیان راه حل و آموزش به جامعه باشد؛ این در حالی است که افزون بر این کاستی‌ها بسیاری از فیلم‌های اکران شده اخیر سینمای ایران حتی حاوی عنصر سرگرم‌کنندگی و جذابیت نیز هستند.

- نتیجه‌گیری

پس از بررسی ده فیلمی که به عنوان نمونه آماری این گزارش انتخاب شده بودند و با بررسی اجمالی برخی فیلم‌های اکران شده دیگر مانند ارغوان، گرداب و ...، این فرضیه که "عدم بررسی‌های کارشناسی با رویکرد

جامعه‌شناختی پیش از اکران فیلم‌ها موجب عرضه آثاری با کاستی‌ها و پیامدهای اجتماعی بسیار در بازار سینمای ایران است"، تایید شد. این ضعف‌های کارشناسی در پایش معیارهای سیاسی و مذهبی به چشم نمی‌خورد و یا بس اندک است. به واقع در جامعه امروز ایران و با بررسی قوانین و عرف موجود، می‌توان با دقت بیشتر و ریزبینی مؤثرتری مجوز اکران فیلم را صادر کرد. جامعه امروز ما افزون بر سرگرمی سالم نیازمند دریافت آموزه‌های اجتماعی مفید، مؤثر و لازم است. سازندگان و تولیدکنندگان این آثار و صادر کنندگان مجوز باید به خوبی در نظر داشته باشند که هر بار اکران فیلم، فرصتی بی بدیل برای انتقال پیام و آموزه‌های صحیح اجتماعی است. پیشرفت سینمای ایران در چند سال اخیر قابل کتمان نیست. تولید و اکران فیلم‌هایی چون "لانتوری" با موضوع اسیدپاشی به عنوان معضلی اجتماعی، "فروشنده" با موضوع تجاوز و خیانت جنسی، "ناهید" با موضوع حضانت و طلاق، "ابد و یک روز" با موضوع اعتیاد و ابژه‌نگاری زن و دیگر نمونه‌های پرشمار این فیلم‌ها، از نشانه‌های موفقیت سینمای اجتماعی ایران است اگرچه هرکدام از ابعادی خالی از اشکال هم نیستند اما گام‌هایی بزرگ در ارائه آموزش‌های اجتماعی از زاویه و درگاه هنری‌اند. بی تردید این فیلم‌ها که در کلاس جهانی جوایزی ارزنده و معتبر را نیز دریافت و مخاطب بسیاری را نیز جذب کرده‌اند دارای قابلیت انتقال پیام‌های مهم به جامعه هستند. فارغ از معدود فیلم‌هایی این چنین معتبر- فیلمنامه، اصول فنی، بازیگری- کارشناسی اجتماعی پیش از اکران سینمای ایران را به جرأت می‌توان ضعیف ارزیابی کرد. نکات برجسته‌ای از کاستی‌ها پس از مشاهده و بررسی فیلم‌های نمونه به این قرارند:

- ۱- فقدان محتوای آموزنده متناسب با ویژگی‌های عام مخاطبین
- ۲- بی توجهی به نیازهای اجتماعی مخاطبین ایرانی
- ۳- نبود رده‌بندی سنی و اعمال نشدن شرط سنی مخاطب به هنگام اکران و عرضه
- ۴- کاربرد ادبیات نامناسب بویژه در فیلم‌هایی با مخاطبان کودک
- ۵- تقویت آموزه‌های تبعیض‌آلود جنسیتی
- ۶- کودک‌ستیزی و ارائه آموزه‌های نادرست برای کودکان و نوجوانان

۷- رواج خشونت

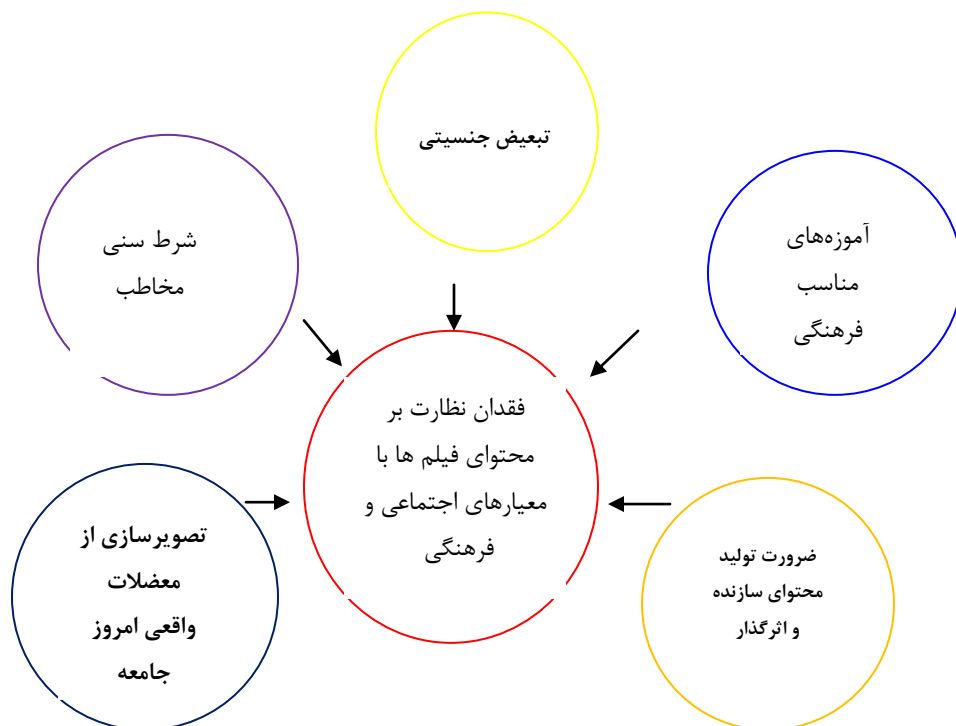
۸- عدم تمرکز بر معضلات و مشکلات فعلی جامعه ایران

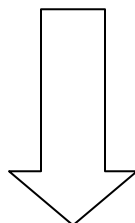
۹- بهره‌گیری نامناسب از کاراکترهای خاص مانند تراجنسی‌ها بدون توجه به شرایط ویژه آنها

۱۰- عدم توجه به اهمیت آموزه‌های فرهنگ ساز پیش، حین و پس از ساخت فیلم

۱۱- به تصویر کشیدن مسائل خاص اجتماعی بدون بهره‌گیری از کارشناسان اجتماعی

- مدل مفهومی مطالعه

کارشناسی اجتماعی فیلم‌ها پیش از
اکران با رویکرد حساسیت اجتماعی

پس از نقد، بررسی و تحلیل اجتماعی فیلم‌های منتخب، مدل بالا بر اساس مولفه‌های مورد غفلت در ساخت این آثار به دست آمد. بررسی‌ها نشان از آن داشت که این فیلم‌ها بدون توجه به مولفه‌هایی مانند پرهیز از رواج تبعیض جنسیتی، تصویرسازی واقعی معضلات امروز جامعه، ضرورت تولید محتوای سازنده و اثرگذار، ارائه آموزه‌های مناسب فرهنگی و همچنین شرط سنی مخاطبان ساخته می‌شوند.

در این مطالعه، مقوله مرکزی، فقدان نظارت بر محتوای فیلم‌ها با معیارهای اجتماعی و فرهنگی شناخته شد از این رو تلاش برای کارشناسی اجتماعی فیلم‌ها پیش از اکران با رویکرد حساسیت اجتماعی به عنوان نتیجه حاصل از تحلیل این مدل، ضروری به نظر می‌رسد.

- جمع‌بندی

به منظور جمع‌بندی، بررسی و تحلیل این ده عنوان فیلم می‌توان گفت فیلم‌های "در مدت معلوم"، "بچگیتو فراموش نکن"، "این سیب هم برای تو"، "ملبورن" و "کوچه بی‌نام"؛ همگی به لحاظ ترویج دیدگاه‌های کلیشه‌ای ضد زن، با عملکرد بسیار منفی ارزیابی شدند. ترویج رفتارهایی چون پنهان‌کاری و نبود صداقت و راستی نیز در این فیلم‌ها بارها مشاهده شد.

"فیلم بچگیتو فراموش نکن" با نقض حقوق کودک، ازدواج کودکان را در قالب طنز برده است و خشونت علیه کودکان بازیگر فیلم به خصوص دختر بچه را به وضوح می‌توان در آن به تماشا نشست. این فیلم با کلیشه‌های پر شمار زن‌ستیزانه و جنسیت‌زده، درخور جامعه کنونی ما نیست که رو سوی مدرنیته و رهایی از قید و بند سنن خرافی و دست و پاگیر دارد.

به انزوا بردن زنان و انفعال آنان در فیلم‌های مورد بررسی به خصوص فیلم "ملبورن"، جای تامل بسیار دارد. با ترویج اقدام برای حذف زن به عنوان رکنی از تصمیم‌گیری‌های خانواده در این فیلم‌های عامه پسند، خانواده دچار معضل و تنشی بزرگ می‌شود. ترویج دروغ‌گویی هنگام بحران در فیلم‌های "ملبورن" و "کوچه بی‌نام" از دیگر آموزه‌های منفی این فیلم‌هاست. فیلم "در مدت معلوم" با دیالوگ‌هایی سرشار از فحاشی و ادبیات توهین‌آمیز و برگزیدن شیوه بیانی نارسا از پرداختن به موضوعی ضروری برای طرح با مخاطب بازمانده است. از همه مهم‌تر بی توجهی به درج هشدار محدودیت سنی تماشاگران در فیلم‌های اکران شده است که بایستی با ظرافت و تاکید و دقت بیشتری بدان پرداخت.

- راهکارها و پیشنهادها

پیشنهادهای آمده در زیر پس از گردآوری نظرات گروهی از مخاطبین این فیلم‌ها و صاحب نظران و کارشناسان اجتماعی به دست آمده است:

- بررسی وجود یا عدم وجود کارشناسی اجتماعی در مراحل مختلف ساختار ممیزی فیلم‌ها
- تعیین و به روز رسانی معیارهای اجتماعی بررسی فیلم‌ها پیش از صدور مجوز اکران
- یاری گرفتن از پژوهشگران اجتماعی با رویکرد کنشگری مدنی به عنوان افراد درگیر با موضوعات و معضلات اجتماعی در جایگاه کارشناسان اجتماعی
- بررسی و رده‌بندی سنی فیلم‌های ارائه شده جهت صدور مجوز اکران

- معرفی رده سنی فیلم‌های مختلف در تبلیغات و تیزرها و رسانه‌ها به جهت آگاه‌سازی والدین
- بررسی چگونگی پیشگیری از تماشا و اکران همگانی فیلم‌های دارای محدودیت سنی
- کاستن از بار تبلیغاتی پیش از اکران فیلم‌ها به ویژه در شبکه خانگی و تولید تیزرهای فرهنگ‌ساز با توجه به نیازهای جامعه
- تخصیص بودجه فرهنگی برای فیلم‌سازی با همکاری کنشگران اجتماعی برای رصد معضلات روز جامعه با بیان و تصویرسازی مناسب
- اجرای سالانه طرح‌های آسیب‌شناسی از منظر پژوهشگران اجتماعی با رویکرد کنشگری در این حوزه، و طراحی مدلی مؤثر برای ساخت فیلم‌های اثرگذار و سازنده در سال‌های آینده
- اجرای تحقیقات و مطالعات گسترده در متون و محتوای فیلم‌نامه‌ها و تدوین دستورالعمل‌هایی برای ملزم کردن تهیه‌کنندگان و نویسندگان به تخطی نکردن از این دستورالعمل‌ها براساس معیارهای اجتماعی جهان امروز، نابرابری زدایی اجتماعی، خشونت زدایی، تمرکز برآموزش‌های صحیح فرهنگی و اجتماعی و...

سینما به عنوان پر مخاطب‌ترین رسانه و هنر، وسیله‌ای مناسب با کارکردهای ویژه برای ایجاد تغییرات فرهنگی مورد نیاز و رشد و توسعه فردی و اجتماعی است. آگاه‌سازی جامعه نسبت به نواقص، کمبودها و معضلات اجتماع، آشنا کردن افراد جامعه با قوانین کشور و افزایش سطح سواد رسانه‌ای و عمومی از کارکردهای مناسب رسانه سینما است. اگر به هنگام ساخت فیلم، کارشناسی‌های تخصصی و حرفه‌ای مد نظر قرار نگیرد؛ صرف بودجه‌های کلان، تنها به اسراف مالی و زمانی و کاهش کیفیت فرهنگی آنها خواهد انجامید.

منابع فارسی و لاتین

- توکل، محمد،(۱۳۸۴). جامعه شناسی علم و معرفت، تهران، سمت
- کوهن، توماس(۱۳۶۹). ساختار انقلابات علمی، آرام، احمد، تهران، سروش

-Social Constructivism and the Philosophy of Science, P.9